

Гловюк Ірина Василівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри кримінального процесу, доктор юридичних наук, доцент*

**ПОТЕРПІЛИЙ ЯК ІНІЦІАТОР ОБРАННЯ ТА ЗМІНИ ЗАПОБІЖНОГО
ЗАХОДУ У СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ В СУДІ І ІНСТАНЦІЇ:
АСПЕКТИ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ**

Потерпілий за чинним кримінальним процесуальним законодавством є тим учасником кримінального провадження, який, як зазначалося у попередніх дослідженнях, реалізує обвинувачення в судовому провадженні, що здійснюється у формі приватного обвинувачення [1, с. 374]. Таке визначення у законі функціональної спрямованості діяльності потерпілого викликає питання, крім іншого, у контексті його прав щодо ініціації обрання, зміни запобіжних заходів у судовому провадженні, а саме у підготовчому судовому провадженні та у судовому розгляді.

Так, у відповідності до ч. 3 ст. 315 КПК України, під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням учасників судового провадження має право обрати, змінити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний щодо обвинуваченого. При розгляді таких клопотань суд додержується правил, передбачених розділом II цього Кодексу. Потерпілий, у відповідності до п. 26 ст. 3 КПК України, є учасником судового провадження, тому, відповідно, він має таке право і на практиці його реалізує; хоча, відмітимо, що у ст. 56 КПК України немає згадки про можливість саме ініціації обрання, зміни запобіжного заходу, вказано лише на право бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо

підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження.

Разом з тим, торкаючись практичної можливості реалізації цього права, виникають питання. Адже ч. 3 ст. 315 КПК України у частині розгляду клопотань відсилає до правил, які передбачені Розділом 2 КПК України, де потерпілий не указаний як ініціатор обрання, зміни запобіжного заходу, де встановлено вимоги до клопотання слідчого, прокурора, обов'язок вручення клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу обвинуваченому не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання покладено на слідчого, прокурора, де суб'єктом тягаря доказування необхідності його застосування визнано слідчого, прокурора; безсумнівно, що у підготовчому судовому провадженні ці норми діють лише щодо прокурора. Тому виходить, що подати клопотання потерпілий може, проте розглянути суд має повноваження лише клопотання прокурора, а це зводить нанівець право потерпілого ініціювати обрання чи зміну запобіжного заходу.

У судовому розгляді інша нормативна регламентація цього питання. У відповідності до ст. 331 КПК України, під час судового розгляду суд за клопотанням сторони обвинувачення або захисту має право своєю ухвалою змінити, скасувати або обрати запобіжний захід щодо обвинуваченого. Вирішення питання судом щодо запобіжного заходу відбувається в порядку, передбаченому главою 18 цього Кодексу. Враховуючи те, що потерпілий, виходячи з положення п. 19 ст. 3 КПК України, відноситься до сторони обвинувачення у випадках, установлених цим Кодексом, а такий випадок прямо передбачений ч. 4 та 5 ст. 340: потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді, користується всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду, то у провадженні, що здійснюється у формі публічного

обвинувачення, потерпілий не може бути ініціатором обрання, зміни запобіжного заходу.

Слід звернути увагу на незрозумілу відсутність кореляції правил щодо ініціації обрання, зміни, скасування запобіжного заходу у стадіях підготовчого судового провадження та судового розгляду, адже у підготовчому судовому провадженні потерпілий має право це ініціювати, а у судовому розгляді, якщо мова не йде про провадження у формі приватного обвинувачення, то ні. А якщо врахувати положення ч. 1 ст. 340 КПК України, яка передбачає повноваження прокурора відмовитися від підтримання обвинувачення, якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, що вказує на можливість відмови від підтримання обвинувачення у судовому розгляді лише після судового слідства (з'ясування обставин та перевірки їх доказами) (на що обґрунтовано вказується у літературі [2, с. 37; 3, с. 133; 4, с. 190]), виходить, що можливості потерпілого навіть у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення щодо ініціації обрання, зміни обвинуваченому запобіжного заходу також малоефективні.

Разом з тим, визнати логічною таку регламентацію участі потерпілого (а точніше – її реальної відсутності) у механізмі обрання, зміни, скасування запобіжних заходів неможливо. Потерпілий зацікавлений у тому, щоб обвинувачений виконував покладені на нього процесуальні обов'язки, не переховувався від суду, не перешкоджав кримінальному провадженню будь-яким чином, не вчинив інше правопорушення щодо нього та не продовжив вчиняти кримінальне правопорушення, у якому обвинувачується, тощо. Проте, якщо прокурор не ініціює обрання, зміну запобіжного заходу, потерпілий позбавлений правової можливості забезпечити ці свої інтереси, адже звернутися до прокурора з клопотанням ініціювати обрання, зміну запобіжного заходу він

теж не може, бо прокурор вже у цих стадіях не є суб'єктом розгляду та вирішення клопотань.

Таким чином, слід уточнити нормативну регламентацію обрання, зміни, скасування запобіжних заходів у судовому провадженні у суді першої інстанції, прямо передбачивши право потерпілого ініціювати це. У зв'язку з цим ч. 1 та 2 ст. 331 КПК України пропонуємо викласти у редакції:

«1. Під час судового розгляду суд за клопотанням сторони обвинувачення, сторони захисту, **потерпілого, його представника, законного представника** має право своєю ухвалою змінити, скасувати або обрати запобіжний захід щодо обвинуваченого.

2. Вирішення питання судом щодо запобіжного заходу відбувається в порядку, передбаченому главою 18 цього Кодексу. **Клопотання потерпілого, його представника, законного представника складається, подається та вирішується в порядку, передбаченому главою 18 цього Кодексу.»**

Частина 3 ст. 315 КПК України пропонуємо викласти у редакції:

«3. Під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням учасників судового провадження має право обрати, змінити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний щодо обвинуваченого. При розгляді таких клопотань суд додержується правил, передбачених розділом II цього Кодексу. **Клопотання потерпілого, його представника, законного представника складаються, подаються та вирішуються в порядку, передбаченому розділом II цього Кодексу».**

Список використаної літератури:

1. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико- методологічні засади і практика реалізації: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / Гловюк Ірина Василівна. - Одеса, 2016. - 602 с.
2. Підтримання прокурором державного обвинувачення в умовах дії нового Кримінального процесуального кодексу України : зб. метод. рекомендацій / Ген. прокуратура України ; Нац. акад. прокуратури України, за заг. ред.: В. П. Пшонки, Ю. М. Дьоміна. К. : Прав. єдність (Алерта), 2013. - 438 с.
3. Колодчин В.В. Відмова прокурора від обвинувачення // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014. - №10-1, т.2.- С. 132-134.
4. Маїлунц Б.Е. Відмова прокурора від підтримання обвинувачення: деякі питання // Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 квітня 2015 р.) / відп. ред. Ю.П. Алєнін. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. – С. 188-190.